

“Where Immigrant Students Succeed”

Rapport från expertmötet i Haag den 23 nov 2006

Malmö den 13 december 2006

Mikael Stigendal

Malmö Högskola

Jag var inbjuden att representera Sverige på det expertmöte i Haag den 23 november då forskningsrapporten ”Where Immigrant Students Succeed” presenterades.¹ ”The Hague Process on Refugees and Migration”² arrangerade mötet och rapporten presenterades av Andreas Schleicher, chef för OECD:s Indikator- och analysdivision. På mötet deltog drygt 40 personer, varav nästan hälften från Nederländerna. De övriga deltagarna kom från Tyskland, Kanada, Europeiska kommissionen, UK, Sverige, Italien, Ghana, Sydafrika, USA, Ryssland, Schweiz, Kroatien, Indien, Tunisien, Jordanien och Israel.

Rapporten bygger på OECD:s PISA-undersökning 2003 och gäller 15-åringar i 17 länder. Av europeiska länder ingår Nederländerna, Belgien, Schweiz, Tyskland, Frankrike, Danmark, Sverige, Österrike, Luxemburg och Norge. Ytterligare ett antal europeiska länder ingick i PISA-undersökningen 2003, men i forskningsrapporten ”Where Immigrant Students Succeed” har

¹ . Rapporten kan laddas ner från följande adress:

http://www.pisa.oecd.org/document/44/0,2340,en_32252351_32236173_36599916_1_1_1_1,00.html

² . <http://www.thehagueprocess.org/>

man avgränsat sig till länder med minst 3% invandrarelever. Rapporten redovisar resultaten för just invandrarelever, uppdelade på första och andra generationen, dessutom i jämförelser med inhemska elever.³

Svenska invandrarelever – bäst & sämst i Europa

Andra generationens svenska invandrarelever är bäst i Europa på läsning. Av samtliga europeiska länder som ingår i undersökningen är det i Sverige som andra generationens invandrarelever når de högsta kunskapsresultaten på läsprovet. Även de inhemska eleverna i Sverige är bland de bästa i Europa, men resultaten för andra generationens invandrarelever är särskilt anmärkningsvärda på grund av den större spridningen mellan länderna. TeX är inhemska svenskar bara något bättre än inhemska tyskar på läsning. I jämförelsen mellan de andra generationernas invandrarelever visar sig däremot svenskarna vara mycket bättre än tyskarna.

Resultaten är nästan lika bra i matematik. Endast i Holland och Belgien når andra generationens invandrarelever ett bättre resultat, men skillnaderna är små. Desto större är skillnaderna till Tyskland och Danmark. Där klarar sig andra generationens invandrarelever betydligt sämre än i Sverige.

I tvär kontrast till detta står kunskapsresultaten för första generationens invandrarelever. I Sverige klarar de sig sämre än i alla andra länder på matematik. Kunskapsresultaten i läsning är något bättre, men ändå långt sämre än vad första generationens invandrarelever uppnår i framför allt Nederländerna men även Danmark.

Detta måste givetvis sättas i samband med invandrabefolkningens sammansättning och bakgrund. PISA-rapporten jämför invandringen till länderna 2002 och Sverige utmärker sig med den i särklass högsta andelen flyktingar, 40% av samtliga invandrare.⁴ Inget annat land hade heller så låg

³ . Enligt rapportens definitioner är första generationens invandrarelever födda utomlands av utlandsfödda föräldrar, andra generationens invandrarelever födda inomlands av utlandsfödda föräldrar (båda) och inhemska elever födda inomlands av minst en inlandsfödd förälder. OBS! Dessa definitioner skiljer sig från de konventionella i Sverige men det har förmodligen ingen större betydelse. Jag väljer att använda ordet "inhemsk" som motsvarighet till engelskans "native" i rapporten. Det går inte med "infödd" eftersom även den andra generationens invandrare är födda inomlands.

⁴ . p 23

andel arbetskraftsinvandrare, enbart 1% av samtliga invandrare 2002 jämfört med t ex 23% i Danmark. Den humanare invandrapolitiken i Sverige skapar särskilda förutsättningar, vad gäller föräldrarnas utbildningsnivå och ekonomiska resurser, vilket också rapporten betonar:

“In countries with selective approaches to immigration inflows, immigrants tend to be highly skilled and therefore have more education and work opportunities than in countries with less selective admission regulations.”⁵

Framgångsrik modersmålssatsning

PISA-rapporten gör en särskild poäng av skillnaden mellan första och andra generationens invandrare. Skillnaden är störst i Sverige, både vad gäller matematik och läsning. PISA-rapporten tolkar det som tecken på ett framgångsrikt skolsystem.

“Comparing the performance differences of first-generation and second-generation students may give some insight into the effectiveness of countries’ school systems”⁶

Motpolen till Sverige utgörs av Tyskland. Där lyckas andra generationens invandrare betydligt sämre än den första generationen invandrare. Det tyder på stora brister i utbildningssystemet.

“Germany is the country with the largest disparity ... particularly disconcerting, as these students have spent their entire school career in Germany.”⁷

Undersökningen avslöjar brister även i det danska utbildningssystemet. Även i Danmark lyckas andra generationens invandrare sämre än första generationens, i matematik såväl som i läsning.

Enligt PISA-rapporten beror andra generationens kunskapsresultat i Sverige framför allt på modersmålsundervisningen. Sverige är ett av de få länder som erbjuder modersmålsundervisning. Det ser man i rapporten som en framgångsfaktor

Av det skälet hade man förberett för en presentation från Sverige på expertmötet. Representanter för Sverige, Canada och Nederländerna hade

⁵ . p 59

⁶ . p 32

⁷ . p 32

tillfrågats om att göra särskilda presentationer. På grund av sjukdom blev jag tillfrågad på mötet om att hålla en presentation. I linje med intresset för den svenska modersmålsundervisningen berättade jag då om exemplet Studieverkstaden i Malmö.

Det startade på Kroksbäcksskolan 2001 som ett projekt, finansierat av Storstadssatsningen, men kom senare att permanentas och göras till en del av skolans ordinarie undervisning. Studieverkstaden är uppdelad på barn i klass F-5 respektive 6-9. För att leda undervisningen har man anställt sex utbildade lärare med modersmålen arabiska, albanska eller pashto. Bland lärarna finns det kompetens i sammanlagt nio olika språk, dvs tillräckligt för att kunna kommunicera med flertalet elever och föräldrar på deras egna modersmål. Studieverkstaden har sin bakgrund i att en hög andel elever lämnar skolan med ofullständiga betyg. Det gäller särskilt elever med ett annat modersmål än svenska.

Målen med studieverkstaden är att höja andelen elever med godkända betyg, stärka elevernas självförtroende och intresse för utbildning, samt öka föräldrarnas engagemang och insikt i svenska skolan. Den pedagogiska metod som används går ut på att normalisera tvåspråkigheten. Elevernas kunskaper i svenska språket och övriga ämnen ska stärkas genom att de erbjuds undervisning på sina modersmål. I studieverkstaden strävar man också mycket målmedvetet efter att skapa gynnsamma sociala förutsättningar för inläringen, framför allt genom nära relationer mellan lärare och elev, dialoger med föräldrarna, skapandet av trygghet och en tydlighet i informationen. På den grunden har man utvecklat en individorienterad pedagogik.

De två utvärderingar som har genomförts visar på mycket goda resultat. Samtliga tre mål har uppnåtts. Det har skett kraftiga förbättringar av betygsresultaten. Elevernas självförtroende och ambitioner har stärkts. Föräldrarnas insikt och engagemang har ökat.⁸

⁸. Exemplet Studieverkstaden har ingått i projektet "Young people – from exclusion to inclusion" inom EU:s URBACT-program och finns beskrivet i en rapport med samma namn. Se <http://urbact.eu/projects/young-people-from-exclusion-to-inclusion/home.html>

Kunskapsresultatens avgörande förutsättningar

Enligt min uppfattning är PISA ett mycket intressant projekt som borde uppmärksammas och användas betydligt mera, detta av minst tre skäl. För det första bygger PISA inte på betygen utan på egna prov. Därmed fastnar man inte heller i problemen med betygen. På senare år har betygen kritiserats av bl a Riksrevisionsverket. Betygen är inte rättvisa och likvärdiga. Det är därför mycket angeläget att utveckla andra mått på kunskapsresultaten, som alternativ och komplement till betygen. Det gör man inom PISA.

För det andra mäter PISA kunskaperna i inte bara matematik, läsning och vetenskap utan även i problemlösningsförmåga. Därmed undviker man det problem som den svenska läroplanen lägger grunden för genom uppdelningen i mål att uppnå och mål att sträva efter. Merparten av de mål som har med problemlösningsförmåga att göra är strävansmål. PISA kan sägas stärka statusen på problemlösningsförmågan eftersom det jämförelsesvis mäter kunskap i matematik, läsning och vetenskap i mätningarna.

För det tredje undersöker PISA, förutom mätningarna av elevernas kunskaper, även inläringens förutsättningar. Och då gäller det inte bara utanför skolan, t ex föräldrarnas situation, utan även inom skolan. Förutom genomförandet av prov får eleverna också svara på frågor om sin bakgrund, sitt lärande samt engagemang och motivation. Dessutom har skolornas rektorer besvarat frågor om t ex lärandemiljö, lärarnas kompetens och engagemang samt elevernas inställning och beteende. Därmed blir det möjligt att koppla resultat till förutsättningar. Den möjligheten saknas i det svenska utbildningssystemet. Och förutsättningarna är helt avgörande för resultaten:

“Overall previous research suggests that desirable “non-achievement outcomes of schooling” such as strong motivation, positive self-perception and a good level of school engagement are critical for students’ potential for lifelong learning, as well as their future financial success and general well-being and should therefore be considered along with academic achievement as key schooling outcomes. Despite the importance of these factors, however, there is very little research focusing on immigrant students’ motivation and perceptions of school from an international perspective.”⁹

⁹. p 84

Svaren på frågorna i PISA-projektet möjliggör nyanserade och detaljerade beskrivningar av de verkliga problemen. Det ser jag som en stor förtjänst med projektet. Vad som är problem eller inte tas annars så lätt för givet. PISA-rapporten kan t ex sätta fingret på problemen i elevernas hemförhållanden. Särskilt trovärdiga blir rapportens slutsatser eftersom svaren på frågorna om hemförhållanden kan kopplas direkt till kunskapsresultaten, men då inte i form av de befintliga betygen utan projektets egna mätningar.

På samma sätt kan PISA-rapporten sätta fingret på problemen i skolan. Det visar sig att invandrarelever i högre utsträckning än de inhemska känner en ängslan. Förutom ängslan har elevernas självförtroende en avgörande betydelse för kunskapsresultaten.¹⁰ Det görs i rapporten en uppdelning mellan "self-concept" och "self-efficacy". Jag är inte bekant med denna uppdelning sen tidigare men finner den rimlig och intressant. "Self-concept" uppfattar jag som hur eleverna ser på sin förmåga mer allmänt. Det mäts med intensitetsfrågor av typen "I am just not good at mathematics" där eleverna får möjligheten att instämma i högre eller mindre grad. Under rubriken "self-efficacy" mäter man mer specifikt, också med intensitetsfrågor, i vilken utsträckning man anser sig kunna lösa ett visst problem. Enligt PISA-rapporten är särskilt "self-efficacy" avgörande för kunskapsresultaten.

Undersökningen visar att invandrare i allmänhet har högre självförtroende än inhemska elever. Det är en viktig potential som PISA-projektet synliggör tack vare sina frågor till eleverna. PISA-projektet möjliggör således inte bara nyanserade och detaljerade beskrivningar av de verkliga problemen utan också ett synliggörande av potentialerna. Det rör sig dessutom om potentialer som verkligen inte kan tas för givna:

"Despite often facing many challenges, such as coming from more disadvantaged backgrounds, speaking a different language in school than at home or being in an unfamiliar school environment, immigrant students do not generally report lower levels of positive learning characteristics."¹¹

Högst självförtroende har första generationens invandrare. I Sverige håller t ex 65% av första generationens invandrare med om att de lär sig matematik

¹⁰ . "Students' beliefs about themselves play a critical role in their ability to learn independently." (p 97)

¹¹ . p 114

snabbt, till skillnad från 60% av de inhemska eleverna. Inte bara det, invandrarna är också mera motiverade än de inhemska eleverna. Påståendet "I'm interested in things I learn in mathematics" instämmer 72% av första generationen och 59% av andra generationen i, till skillnad från 52% av de inhemska eleverna.

Sammantaget ser invandrareleverna positivare på lärandets förutsättningar än de inhemska eleverna. Mest positiva är första generationens invandrare. Invandrarna visar sig i hög utsträckning vara motiverade elever med gott självförtroende, framtidstro och positiva attityder till skolan. Invandrarelever har också i allmänhet högre förväntningar på sig själva. Detta menar man i rapporten borde kunna utnyttjas betydligt bättre. Det skulle sannolikt leda till förbättrade kunskapsresultat:

*"The findings do indicate, however, that first-generation and second-generation students show higher levels of interest in and enjoyment of mathematics, with first-generation students showing the highest levels of intrinsic motivation. This is also the case in countries where both groups of immigrants perform relatively poorly in the mathematics assessment. The findings therefore point to immigrant students' potential in terms of their positive attitude to mathematics learning that could perhaps be better exploited to improve these students' performance."*¹²

Rapporten uppmanar skolor och lärare att lägga större vikt vid inläringens förutsättningar för att eleverna ska kunna uppnå bättre kunskapsresultat. Men då måste man först ta reda på hur det står till med dessa förutsättningar. Hur fungerar det i skolan? Hur ser eleverna på möjligheterna till inläring? I vilken utsträckning känner de sig motiverade? Är det kul och stimulerande att gå i skolan? Visar lärarna samma intresse för alla elevers lärande? Får eleverna säga vad de tycker? Den typen av frågor ingår i PISA-projektet och svaren har en avgörande betydelse för hur eleverna lyckas med kunskapsresultaten.

Sammanfattande slutsatser

- Andra generationens svenska invandrarelever är bäst i Europa på läsning och näst bäst på matematik. Detta glädjande kunskapsresultat borde uppmärksammas mycket mera. Det skulle då kunna bidra att stärka

¹² . p 91

elevernas självförtroende och på så sätt i sin tur leda till ännu bättre kunskapsresultat.

- Skillnaden mellan första och andra generationens kunskapsresultat är större i Sverige än i något annat land. Det tolkas som resultatet av ett framgångsrikt utbildningssystem och PISA-rapporten framhåller särskilt modersmålsundervisningen. PISA-rapporten ger således stöd för en fortsatt satsning på modersmålsundervisningen. Nedsänkningar skulle sannolikt leda till försämrade kunskapsresultat i bl a matematik.
- Enligt resultatet av PISA-undersökningen har förutsättningarna en avgörande betydelse för kunskapsresultaten och det gäller inte bara förutsättningarna externt utanför skolan utan också internt. Satsningar som stärker elevernas självförtroende, motivation och inflytande leder till förbättrade kunskapsresultat.
- PISA-rapporten visar att invandrarna, i högre utsträckning än de inhemska, är motiverade elever med gott självförtroende, framtidstro och positiva attityder till skolan. Det gäller särskilt den första generationens invandrare. Detta är en mycket gynnsam kraft som borde kunna utnyttjas och satsas på betydligt bättre i strävan efter att förbättra kunskapsresultaten.
- PISA-projektet är särskilt intressant eftersom det kan sägas utgöra en helhetlig modell för mätningar av framgång i skolan. Kunskapsresultaten mäts med egna metoder och mätningarna bygger således inte på befintlig betygssättning. Det som gör modellen helhetlig är att detta dessutom kopplas till mätningar av förutsättningar, baserade på enkätsvar från bl a eleverna. Denna modell borde kunna utnyttjas betydligt mera som grund för skolutveckling och komplement till betygen, inte bara i internationella jämförelser utan även nationellt, regionalt och lokalt.